

ATNK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 34, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 11.08.2023

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 18.09.2023

Sayfa / Page: 1-11

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü

Öğretim Üyesi

metino@hacettepe.edu.tr

ÂŞIK VEYSEL'İN GÖLGEDE KALAN İKİ ŞİİRİ

Öz

Âşık Veysel'in hayatı sanatı ve şiirlerinin ihtiva eden birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda Âşık Veysel ile ilgili bilgi veya malumata matuf bütün detayları bulmak mümkündür. Bu nedenle çalışmada Âşık Veysel'le ilgili fazlaca tanıtıcı bilgiye yer verilmemiştir. İncelenen çalışmalardan Âşık Veysel'in toplamda -şimdilik- 180 şiirinin olduğu görülmektedir. Bu çalışma, biri Âşık Veysel'in toplam şiirleri içinde gösterilen biri de gösterilmeyen iki şiirine hasredilmiştir. Âşık Veysel'in yurt dışında yaptığı geziler ve bu cümleden Erzurum'a yaptığı iki ziyarete dikkat çekilmiştir. Âşık Veysel'in Erzurum'u ziyaretleri üzerinde yeterince durulmadığı bu ziyaretler neticesinde yazdığı şiirlere uzun zaman Âşık Veysel'in bütün şiirleri içinde yer verilmemesinden anlaşılabilir. Bahse konu bu şiirlerin ikisi de Erzurum'la ilgilidir ve dar ölçekte yayımlanma şansı bulmuş olmakla beraber belli ölçüde gölgede kalmaktan kutulamamış şiirlerdir. Bu şiirlerden üç kıtalık "Erzurum" başlıklı olanı özellikle Âşık Veysel'in bütün şiirlerinin yayımlandığı kitap ölçekli çalışmalara henüz girmemiştir. Bu çalışmayla bu şiirin de Âşık Veysel'in şiirleri arasına alınması amaçlanmıştır. Burada dikkate sunulan iki şiirden diğeri de dokuz kıtalık bir tür "dedim dedi" türü şiiri diğeri ise üç kıtalık ve kuvvetle muhtemel irticalen söylenmiş bir şiirdir. Bu çalışmayla ölümünün 50. yılında andığımız Âşık Veysel'in hayatı ve eserlerinin bilinmeyen yönlerine ait bir alanın daha aydınlatılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Erzurum, âşık tarzı, bilinmeyen bir şiir

TWO UNNOTICED AND OVERSHADOWED POEMS OF ÂŞIK VEYSEL

Abstract

There are many works have been done on the life, art, and poetry of Âşık Veysel. In these works, it is possible to find all the details related to Âşık Veysel. Therefore, excessive introductory information about Âşık Veysel has not been given in this study. From the examined works, it is seen that Âşık Veysel has a total of -for now- 180 poems. This study is dedicated to two of Âşık Veysel's poems, one of which is included in his total poems and the other is not. Attention has been drawn to Âşık Veysel's trips throughout the country and his two visits to Erzurum in particular. It can be understood that not enough emphasis has been placed on Âşık Veysel's visits to Erzurum, as the poems he wrote as a result of these visits have not been included in all of Âşık Veysel's poems for a long time. Both of these poems are related to Erzurum and, although they have had a chance to be published on a small scale, they have remained somewhat overshadowed. The three-stanza poem titled "Erzurum" has not yet been included in book-scale studies where all of Âşık Veysel's poems are published. The aim of this study is to include this poem in Âşık Veysel's poems as well. The other poem presented here is a nine-stanza some kind of genre of "dedim dedi" [poem of colloquy], and the other is a three-stanza poem that was most likely recited spontaneously. With this study, it is aimed to shed light on the unknown aspects of Âşık Veysel's life and works on the 50th anniversary of his death.

Keywords: Âşık Veysel, Erzurum, minstrel style, unknown poem

Giriş yahut Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçindeki Yeri

Geçen asrın başlarında veya ondan önceki asrın sonlarında bir başka deyişle ve bütün kaynakların ittifak ettiği kesinlikle 1310/1894 tarihinde doğan Âşık Veysel gerek çocukken geçirdiği hastalık ve kaza neticesinde görme yetisinin kaybı sonucu hayatının zorlaşması gerekse büyüdüğü çevrede manzum-mensur söz söyleme ve çalıp çağırma geleneğinin kuvvetli oluşu gibi sebeplerle çocukluktan itibaren şiir ve hikâye ile iç içe bir hayat sürmüştür. Böylesine sözlü sanatlarla yoğurulmuş bir sosyal çevrede yetişmesi Âşık Veysel'in âşıklıkla ünsiyetine de sebep teşkil etmiştir.

"Âşık tarzı edebiyat geleneği Veysel'in doğduğu ve yetiştiği dönemde bütün bu bölgenin yaşama ve kendilerini ifade etme tarzlarının belirleyicisi ve öğreticisidir. Bu tabii ortam içinde Veysel de âşık toplantılarının dinleyicisi ve öğrencisi haline gelmiştir. Sakatlığı sebebiyle başkalarına bağımlı, çöken bir kişilik yerine yönlendirilmiş belirli bir öğretim ve eğitimle şiir söyleme ve saz çalma yeteneği kazanarak kendi kendine yeten aynı zamanda toplum hayatına katkıda bulunan üreten olumlu bir kişilik kazanmıştır." (Günay 1993: 23).

Şimdiye dek ortaya konan bilgilere göre Âşık Veysel 1933 yılından itibaren Cort İbrahim [Tutuş] isimli arkadaşıyla yurdu dolaşmaya başlamıştır (Gökçe 1944: 92). İbrahim'le olan yol

arkadaşlığı 1940 yıllarına kadar sürmüştür. Daha sonra İbrahim'in yerine Küçük Veysel [Erkılıç] ile arkadaşlığı söz konusu olmuştur. Bu süre içinde bir yandan yurt gezileri yapmış bir yandan da, İstanbul'da plaklar doldurmuş; radyoda konser vermiştir (Kaya 2022: 16-17). Küçük Veysel ile yürüttüğü yol arkadaşlığının 1960 yılında Küçük Veysel'in ölümü üzerine sona erdiği ve bu dönemden sonra yurt gezilerini oğlu Ahmet Şatıroğlu ile birlikte yapmaya başladığı bilinmektedir (Aslanoğlu 1964: 30, 1967 31). Âşık Veysel'in ömrünün belli bir bölümünü köy enstitülerinde yaptığı öğretmenlikle geçmiştir. Tatminkâr bir aylıklar her sene bir enstitüde olmak üzere Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü, Hasanoğlan Köy Enstitüsü, Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü, Kastamonu Gököy Köy Enstitüsü, Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü ve Samsun Lâdik Akpınar Köy Enstitüsünde görevlendirilmiştir. Ayrıca Çanakkale Savaştepe, Erzurum Pulur, Malatya Akçadağ, Kırklareli Kepirtepe, Adana Düziçi köy enstitülerinde de konserler vermiş olduğu (Aslanoğlu 1964: 16, 1967: 17; Başaran 2020: 90-92) mukayyettir.

Âşık Veysel hakkında birçok araştırma yapıldığı için burada hayatı veya sanatıyla alakalı herhangi bir bahis açmaya gerek görülmemiştir. Bununla beraber Âşık Veysel'le ilgili kimi hususların altının çizilmesinde fayda mülâhaza edilmiştir:

“Âşık Veysel, her şeyden evvel adının önündeki sıfatından da anlaşılacağı gibi geleneğin taşıdığı adlandırma ile “âşık” olarak yaşamış ve bu dünyaya “âşık” olarak iz bırakıp gitmiştir. Ona ne dönemin modasına bağlı olarak 1931 yılında “halk şairi” unvanı verilmiş olması ne de sonraki dönemlerde araştırmacılarca farklı sıfatlar takılması ve bunlarla anılması; onun “âşık” oluşuna ve âşık sıfatı taşımasına engel olamamıştır. Bu ve elbette başka kulaklar, bu ve elbette başka gözler yazılı veyahut sesli veya sesli/görüntülü medyada çok defa merhumla ilgili olarak “ünlü halk şairi”, “ünlü halk ozanı”, “ünlü saz şairi” gibi spotlara, anonslara veya betimlemelere duçar olmuşsa da Âşık Veysel merhum yaşadığı süreç içinde “âşık” oluşundan ve kendisini âşık biçiminde adlandırmaktan hiç gocunmamış ve geri durmamış, başka sıfatlara da meyilememiştir. Ardından kendisine yazılmış/söylenmiş bahse konu yapay ve eklektik sıfatları ise zaten duymamıştır. (bkz. Özarlan 2023: 25).

Âşık Veysel'in Seyahatleri ve Erzurum'a Gelişine Dair

Âşık Veysel'in yurttan birçok yeri ve şehri gezdiği bu cümleden olarak Erzurum'a da gittiği hatta iki kez gittiği bilinmektedir. Onun Erzurum ziyaretlerinin ilki 1940 yıllarının ikinci yarısında,¹ ikinci ziyareti ise 1960 yıllarının başında olmuş olmalıdır (bkz. Gözübüyük 1963: 21; Özarlan 2023: 24). Âşık Veysel Erzurum'da veya başka yerlerde bulunma sebepleri geleneğin icapları yanında, ekonomik, siyasî, ideolojik ve başka çerçevelerde ele alınabilir. Söz gelimi Âşık Veysel hakkında yazılan yazılarda veya yapılan araştırmalarda Âşık Veysel'in Erzurum seferinden sadece bir iki cümle halinde bahsedildiği, bazı kitaplarda ise Âşık Veysel'in gezip gördüğü yerler arasında Erzurum'un esamisinin dahi okunmadığı tarafımızca müşahede edilmiştir. (bkz. Özarlan 2023: 25).

¹ Nitekim 1944 yılındaki bir yayında Âşık Veysel'in başlıca gezdiği memleketler “Adana, Çorum ve köyleri, Malatya, Gaziantep, İslâhiye, Fevzipaşa, Dört Yol, İskenderun, Antakya, Ceyhan, Tarsus, Mersin, Silifke, Ulukışla, Niğde, Nevşehir, Ürgüp, Konya, Aksaray, Afyon, Denizli, Salihli, Turгутlu, Manisa, Soma, İzmir, Akhisar, Kırkağaç, Balıkesir, Bandırma, İstanbul (6 kere), Yalova, İzmit, Eskişehir, Bursa, Polatlı, Kırşehir, Yozgat, Keskin, Kalaycık, Çankırı, Kırıkkale Çubuk, Kastamonu, İnebolu, Zonguldak, Merzifon, Tokat, Turhal, Zile, Kayseri, Sivas, Akdağmadeni, Divriği, Yenihan, Hafik, Adapazar, Zara” (Gökçe 1944: 92) şeklinde verilmiştir ve bu sayılan yerler arasında Erzurum yoktur.

Âşık Veysel'in en verimli çağında, kendi döneminde tesirli bir eğitim-öğretim kurumu olan köy enstitüleri ile sıkı bir ilişki içinde bulunduğu bilinmektedir. Bahse konu köy enstitülerinden biri de Erzurum'daki Pulur Köy Enstitüsü'dür. Âşık Veysel 1941-1946 yılları arasında Çanakkale'nin Savaştepe, Erzurum'un Pulur, Malatya'nın Akçadağ, Kırklareli'nin Kepirtepe, Adana'nın Düziçi köy enstitülerinde konserler vermiştir. Âşık Veysel'in köy enstitüleri ile ilişkisini ele alan bir çalışmada onun bu enstitülerden hangilerini ziyaret ettiğine dair kimi bilgiler (Başaran 2020: 90-92) verilmişse de bu bilgilerde Pulur'u ziyaret ettiğine dair herhangi bir ifade mevcut değildir. Oysa Âşık Veysel'in Erzurum'u ikinci ziyareti de Pulur'daki köy enstitüsünün yerine kurulan Yavuz Selim İlköğretmen Okulu vasıtasıyla². (bkz. Gözübüyük 1963: 21).

“Âşık Veysel'in Erzurum'a yaptığı gezilerden öte Âşık Veysel'in yurt sathında yaptığı geziler de yeterli derinlikte henüz incelenmiş değildir. Âşık Veysel'in gezdiği yerlerde irtibatla olduğu insanların ifade ettiği veya bir biçimde bir yerlere kaydettiği yazı veya notlar Âşık Veysel'in hayatı, sanatı ve sanatına dair farklı cepheleri göz önüne çıkaracak ve Âşık Veysel'in bu hususta varsa gölgede kalan yanları da aydınlanmış olacaktır. Bu geziler ayrıca onun etkisini ve gezdiği yerlerde bıraktığı intiba ve tesirlerin de detaylı olarak anlaşılmasına imkân verecektir.” (Özarıslan 2023: 26).

Âşık Veysel'in -Erzurum'la İlgili- Gölgede Kalan İki Şiiri

Âşık Veysel'in hayatı sanatı ve şiirlerini ihtiva eden birçok çalışma yapılmıştır.³ Bu çalışmalarda Âşık Veysel ile ilgili bilgi veya malumata matuf bütün detayları bulmak mümkündür. Âşık Veysel'le ilgili olarak yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda bu çalışmalarda Âşık Veysel'in toplam olarak -şimdilik- 180 şiiri olduğu görülmektedir. Bu çalışma, biri Âşık Veysel'in toplam şiirleri içinde gösterilen biri de gösterilmeyen iki şiirine hasredilmiştir.

Âşık Veysel'in şiirleri arasında çok az bilinen ve kitaplara alınma veya yayımlanma hususunda diğerlerine oranla gölgede kalan iki şiiri vardır. Erzurum'la ilgili bu şiirlerden biri Âşık Veysel'le ilgili yapılan yayınlardan son bir kaçına (Bekki 2021; Kaya 2004, 2011; Yalçın 1986, 2000; Özdemir 2010, 2013a ve 2013b) girebilmişken bir diğeri kitap boyutunda hiçbir yayında yer almamıştır.⁴ Burada dikkatlere sunulan Erzurum konulu bu şiirlerden ilki olan “Erzurum'un Dumlu Dağı'na”⁵ başlıklı şiir, ilk kez Erzurum'la ilgili olarak hazırlanan antolojik mahiyette bir çalışmada

² Bir başka kaynakta bu ziyaretin Erzurum Kız Öğretmen Okulu Müdürü Ramazan Tükenmez'in daveti üzerine yapıldığı ifade edilmektedir (Kaya 2022: 17).

³ Bu hususta fikir vermesi bakımından 40 yıl önce hazırlanan bir çalışma için bkz. (Sefercioğlu-Kuran 1983).

⁴ Bu hususta Âşık Veysel'in şiirlerini havi hemen bütün çalışmalara (Alptekin 2011; Aslanoğlu 1964, 1967; Ataş 1998; Ayrıl 1986; Bâkiler 1986, 1989; Bekki 2021; Binyazar [t.y.]/1975, 2015; Erdoğan 2001; Erol 2007; Eyüboğlu 2016; Işık 2019; İsimsiz, 1952, 1953, [t.y.]/1956, 1958, 1959, 1965, 1971, 2001; Kaya 2004, 2011; Keskin_1996; Köksal 1958; Küçükakın 2011; Makal 1969, 1973; Nasrattınoğlu 1981; Oğuzcan 1970, 1971, 1972, 1984, 1985; Öz 1994; Özdemir 2010, 2013a 2013b; Özen 1998, 2018; Pehlivan 1984; Saraç 1965; Subaşı 2013; Şatıroğlu 1944, 1949; Topal 2014; Turan 1994; Turanlıoğlu 1973; Uyguner 1990; Yalçın 1986, 2000; Yardımcı 2023; Yıldız 2018; Yılmaz 1996; Yorgancı 2013) bakılmıştır. Elbette şiirlerin yazılmasından önce vücuda getirilmiş olan çalışmaların (Aslanoğlu 1964, 1967; İsimsiz 1952, 1953, [t.y.]/1956, 1958, 1959, 2001; Köksal 1958; Makal 1969, 1973; Saraç 1965; Şatıroğlu 1944, 1949, 1971) bu şiirleri ihtiva etmesi düşünülemezdi. Bu sebeple tarih olarak 1970 ve sonrası yapılan çalışmalar esas alınmıştır.

⁵ Şiirlerin başlıklarının Âşık Veysel (veya araştırmacılar) tarafından verilir verilmediğine dair elde somut bilgi olmadığı için burada tırnak içinde verilmiştir [M.Ö.].

(Atılcan 1969: 12)⁶ neşredilmiştir. Bu şiire, daha sonra aynı adla ve dokuz kıta olarak bir yazıda (Sakaoğlu 1996: 681-682) -kaynak zikredilmeden- yer verilmiştir. Bahse konu şiir, Âşık Veysel'in 104 şiirinin yer aldığı kitap ölçekli bir çalışmada (Yalçın 2001: 49-150) "Dumlu Dağı" adıyla ve üç kıtası eksik şekliyle [1, 2, 6, 7, 8, 9. kıtalar] ilk kez yer almıştır.⁷ Daha sonra âşığın 177 şiirinin yer aldığı kitap ölçekli bir başka çalışmada (Kaya 2004: 146) yine aynı şekilde, üç kıtası eksik olarak [1, 2, 6, 7, 8, 9. kıtalar] "Dumlu Dağı" adıyla yer verilmiştir. Söz konusu şiir daha sonra yayımlanan kitap ölçekli çalışmalarda 9 kıta hâlinde "Sordum Erzurum'un Dumlu Dağına" (Özdemir 2010: 392-393, 2013a: 392-393)⁸, "Dumlu Dağı" (Kaya 2011: 184-185) adlarıyla ve başlıksız (Bekki 2021: 195-196) yer almıştır. Birbirleriyle irtibatlı olmakla beraber bu yayınların şiirlerin yayımlandığı ilk çalışmayla herhangi bir şekilde bağlantılı olmadıkları gözlemlenmiştir.⁹

İkinci şiir "Erzurum" adını taşımaktadır ve bu şiir de Âşık Veysel'le ve âşığın şiirleriyle ilgili olarak hazırlanan kitapların hiç birinde yer almamıştır. Söz konusu şiire ilk olarak Âşık Veysel'le yapılan bir röportajda (Gözübüyük 1963: 21-22) yer verilmiştir.¹⁰ Bahse konu şiir daha sonra Erzurum'la ilgili olarak hazırlanan antolojik mahiyette bir çalışmada (Atılcan 1969: 11) ikinci kez neşredilmiştir.¹¹ Bu iki neşrin dışında bu şiiri farklı konudaki bir çalışmada daha görmek mümkünse (bkz. Sakaoğlu 1996: 681-682) de Âşık Veysel'le ilgili olarak kitap bütünlüğünde hazırlanan çalışmalarda görmek pek mümkün değildir. Her nasılsa Âşık Veysel hakkında çalışma yapanlarca âşığın bütün eserlerini yayımlamaya yönelik bir gaye güdülmemiştir. Son birkaç çalışmaya kadar bu şiirler de söz konusu araştırmalarda kendilerine yer bulma imkânından uzak kalmışlardır.

"Erzurum'un Dumlu Dağı'na" Şiiri

Âşık Veysel bu şiirde dağlarla konuşur. Bu dağlar öncelikle Dumlu sonrasında da Palandöken'dir. Şiirin ilk dörtlüğünde Dumlu dağına ve onun dert ortağı olan Palandöken dağına niçin ağladığını soran Âşık Veysel'e takip eden kıtada Dumlu dağı kendisi için çok şehitler verildiği, çok gazilerin savaştığı, gelinlerin dul çocukların yetim kaldığı, bu yüzden de içinin sızladığı ve gözyaşlarının durmayıp aktığı cevabını verir. Böylece Âşık Veysel ile Dumlu dağı arasındaki mükâleme başlamış olur.

⁶ İhsan Coşkun'un (Atılcan 1962: 12) şiiri antolojisine hangi kaynaktan aldığı belirtilmemiştir.

⁷ Bu çalışmada gerek şiirinin altında yer alan "H. Fethi Gözler'den alınmıştır" açıklaması gerekse eksik kıtaların mevcudiyeti söz konusu şiirin İhsan Coşkun'dan (Atılcan 1969: 12) alınmadığının göstergesidir.

⁸ Çalışmada kaynak olarak (Sakaoğlu 1996: 681-682) gösterilmiştir. Şiirde geçen Dumlu Dağı'nın yeri hakkında verilen bilgiler tevile muhtaç haldedir.

⁹ Âşık Veysel'in sözlü kültürde de yaşayan tarafına, bir başka ifadeyle gittiği, gezdiği, gördüğü yerlere söylediği şiirlerin varlığının da delili durumundaki bu şiirler her nasılsa literatüre geçmemiştir. Araştırmacıların bu husustaki temel eksikliği Âşık Veysel'in eserlerinin tamamını vermek yerine zevke dayalı bir seçkiyi tercih etmelerinde aramak da mümkündür. Ayrıca onların temel kaynak olarak kabul ettikleri kitaplarda da benzer anlayış hâkim olduğundan bu şiirler uzun yıllar dar bir çevrede ve bilinmez olarak kalmıştır.

¹⁰ Bu hususta bir değerlendirme için bkz. (Özarslan 2023).

¹¹ Erzurumlu Öğrencilere Yardım Derneğinin 1963 yılında yayımladığı *Erzurum* isimli yayının merhum hocam Faik Gözübüyük tarafından kaleme alınan bu röportajın yer aldığı sayfaları arasında İhsan Coşkun Atılcan merhumun da bir yazısı vardır. Hatta bu yayının kapak kompozisyonu da İhsan Coşkun Atılcan'a aittir. İhsan Coşkun'un Âşık Veysel'in bahse konu "Erzurum" başlıklı şiirini buradan kitabına (Atılcan 1969: 11) almış olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Üçüncü dörtlükte âşığın Dumlu dağına gözyaşlarını silip kurutmasını, ölen şehitlere yas tutmasını ve umumi harbi unutmamasına bağılı olarak gözyaşlarının niçin aktığını sorusunda Dumlu dağı dördüncü dörtlükte gözyaşının Fırat'a, Şat'a, karıştığını, Nehir olup giderek, Bağdat'a indiğini ve Basra körfezine ulaştığına bağılı olarak, gözlerinin yaşlarının da durmayıp aktığını ifade ederek cevap verir.¹²

Beşinci dörtlükte ise âşık dağa, bunca şehitlerin mezarının nerede olduğunu ve onların vatan uğrunda döktüğü kanların ne olduğunu göstererek kendisini teskin etmesini isteyip gözyaşlarının niye aktığını sorduğunda, altıncı dörtlükte Dumlu dağı bünyesinde şehit kanından açan güllerin, çiçeklerin her yıl açmak için mayısı beklediğini ve bu çiçeklerin kokusundan meleklerin bile mest olduğunu söyleyip bu yüzden gözyaşlarının durmadan akıp bu çiçekleri suladığını ima ederek cevaplar.

Şiirin yedinci dörtlüğünde Âşık Veysel, Erzurum'da akmakta olan Cennet Pınarına [Cennet Çeşmesi] temas ederek Palandöken dağının da gülmediğini ve efkârının ne olduğunu merak ile başındaki dumanın da bu yüzden kalkmadığını vurgulayıp bu olgular arasında aynı soruyu Palandöken dağına da sorar: "Niçin akar gözlerinin yaşları?"... Palandöken dağı kendisinin hem dağ hem de gazi olduğunu ifade ederek eteklerindeki türbede yatmakta olan Abdurrahman Gazi'ye ve onun kahramanlığına temas ederek aşkla, hasretle, dertle, hicranla çalıp söyleyerek ağlayan bütün dertli âşıkların sazı durumunda olduğunu ifade eder ve dertlerini yazmak için kalem isteyerek kendisinin de Dumlu dağı gibi gözyaşlarının durmadan aktığını söyler. Âşık Veysel ile dağ arasındaki mükâleme de böylece bitmiş olur.

Şiirin son dörtlüğünde ise Âşık Veysel kendinden bahseder. Veysel adlı bir Türk oğlu olduğunu söyleyerek ecdadının da korkmaz, yılmaz, ulu Türk olduğunun vurgular; fakat kendisinin herhangi bir savaşa yurdu için mücadeleye girmediğini, bu uğurda ölmediğini ifade ederek bu yüzden sürekli üzüntü içinde olduğunu ve göz yaşlarının durmaksızın aktığının altını çizer.

"Erzurum'un Dumlu Dağı'na"

Sordum Erzurum'un Dumlu Dağı'na,
Niçin akar gözlerinin yaşları?
Palandöken denen dert ortağına,
Niçin akar gözlerinin yaşları?

Ben Dumlu Dağı'yım, içim sızılar,
Benim için çok savaştı gaziler,
Gelinler dul kaldı, yetim kuzular,
Durmaz akar gözlerimin yaşları.

Silip gözyaşların kurutmadın mı?
Ölen şehitlere yas tutmadın mı?
Harb-i umumiyi unutmadın mı?
Niçin akar gözlerinin yaşları?

¹² Burada şiirde andığı şehitleri Kerbela'ya bağıladığı da düşünülebilir.

Karışır gözyaşım Fırat'a, Şat'a,
Nehir olur gider, iner Bağdat'a,
Basra körfezinde erer murada,
Durmaz akar gözlerimin yaşları.

Bunca şehitlerin mezarı hani?
Nic'oldu uğruna dökülen kanı?
Göster nişanını, teskin et beni,
Niçin akar gözlerinin yaşları?

Şehitler kanından güller, çiçekler,
Her yıl açmak için mayısı bekler,
Kokusundan mest oluptur melekler,
Durmaz akar gözlerimin yaşları.

Erzurum'dan akar Cennet Pınarı,
Palandöken gülmez, nedir efkârı?
Kalkmaz mı başının dumanı karı?
Niçin akar gözlerinin yaşları?

Ben Palandöken'im, hem de gaziyim,
Kalem verin dertlerimi yazıyım,
Çalar, ağlar âşıkların sazıyım,
Durmaz akar gözlerimin yaşları.

Ben bir Türk oğluyum, Veysel'dir adım,
Korkmaz, yılmaz, ulu Türk'tür ecdadım,
Ne yazık ki yurt uğruna ölmedim
Durmaz akar gözlerimin yaşları. (Atılcan 1969: 12)

“Erzurum” Şiiri

Âşık Veysel “Erzurum” başlıklı şiirinde ise Erzurum’u konu edinir. Bu şiir genel yapısı ve kısa hacmi itibariyle irticalen söylenmiş izlenimi vermektedir. Âşık Veysel bu şiirde ilk dörtlükte Erzurum’dan âşıklar diyarı diye bahsederek Emrah’a vurgu yapar ve onun yaşadığı aşkın yakıcılığını ancak yaşayanlarca anlaşılabilceğini ifade eder.¹³ Yine bu dörtlükte Erzurum’un simge yapılarından Cennet Pınarı’nın [Cennet Çeşmesi] zenzem sularını katre katre yutanların nasıl güzel bir lezzet duyacaklarını dile getirir. Cennet Pınarı’ndan akan bu sular zımnen Zemzem’e benzetilir. Şiirin ikinci dörtlüğünde Âşık Veysel Erzurum’u Palandöken dağına erkenden doğan güneşiyle, dadaşının coşup yiğitlerinin küremesiyle ve Dumlu dağının çiçekli tepeleriyle betimleyerek bunları ancak Erzurum’un yaylalarına çıkanların bilebileceğini ifade eder. Şiirin son dörtlüğünde dağları

¹³ Dönem, henüz Erzurumlu Emrah ile Ercişli Emrah’ın ayrı ayrı kişilikler olduğunun tam olarak ortaya konmadığı bir dönemdir. Veysel Erzurumlu Emrah’ı, şiirlerini, sanat gücünü büyük bir ihtimalle biliyordu. Ancak burada vurgulanan aşk ve bu aşka bağlı hikâye Ercişli Emrah’la ilgilidir. Bu hususa Erhan Çapraz kardeşimin “Erzurumlu veya Ercişli olsun şiirin her iki Emrah’ı da içerir izlenimi vermesi geleneğe daha fazla bütünlük ve zenginlik katar” şeklinde bir ifadesi oldu. Aynen katılıyor ve paylaşıyorum.

dolayısıyla Erzurum’u y+iğitlerin beklediğini koruyup kolladığını ve bu uğurda verilen şehitlerin kanlarından dağlarda açan çiçeklerin kızıl renge büründüğünü ifade ederek yeryüzünde var olan her rengin mutlaka bir ilk oluşum ve kaynağa sahip olduğunu söyleyip bunu anlayanlarca bilenebileceğini vurgular.

“Erzurum”

Âşık[lar] diyarı Erzurum ili,
Emrah’ın aşkından tadanlar bilir.
Cennet Pınarı’nın zemzem suları,
Katre katre suyun yudanlar bilir.

Palandöken erken alır güneşi,
Kükreer yiğitleri, coşar dadaşı,
Çiçekli, çimenli Dumlu’nun başı,
Çekip yaylasına gidenler bilir.

Veysel der dağları yiğitler bekler,
Şehitler kanından açar çiçekler,
Yeryüzünde olan her türlü renkler,
Saf boyasın tespit edenler bilir. (Atılcan 1969: 11)

Sonuç

Âşık Veysel’in Erzurum’la ilgili olarak söylediği bu şiirlerden “Erzurum’un Dumlu Dağı’na” başlıklı olanı şiiri 9 kıtalık, “Erzurum” başlıklı şiiri ise 3 kıtalıktır. Her iki şiir de hece ölçüsünün 11’li kalıbıyla yazılmıştır. Her iki şiirde de büyük oranda 6+5 durak hâkimdir. 9 kıtalık şiirde “döner ayak” kullanılmışken¹⁴, diğer şiirde “geniş ayak”¹⁵ kullanılmıştır. Âşık Veysel’in “Erzurum’un Dumlu Dağı’na” başlıklı şiiri Türk sözlü şiirinde bu cümleden âşık tarzı şiirde de yoğun olarak kullanılan dedim-dedi tarzından bir şiirdir. Bu dedim dedi tarzını tercih edişinin Erzurum’la ilgisi düşünülebilir. Âşık Veysel bu şiirde Dumlu dağı ile konuşmakta ve bu konuşmaya Palandöken’ dağını da dâhil etmektedir. Şiir, Dumlu dağı özelinde Erzurum’un işgal ve savaş sebebiyle duçar olduğu acıları ifade etmeye yöneliktir. Veysel’in her iki şiirinde de dağlardan söz etmesi ondaki dağ hassasiyetinin büyüklüğü ile açıklanabilir.

Sonuç olarak şu hususları ifade etmek hem Âşık Veysel’in ve söylediği şiirlerin hakkını teslim etmek bakımından önemlidir:

1. Âşık Veysel, gezip yaşadığı yerlere karşı hissettiklerini ya konuşmuş ya şiirlerinde ifade etmiştir. Onun doğup büyüdüğü coğrafya dışındaki yerlere yönelik şiirleri bu özelliğinin ispatı durumundadır. Âşık Veysel’in doğup büyüdüğü çevredeki ve gezdiği yerlerdeki yer

¹⁴ Döner ayak şirinin genelinden farklı olarak 4+4+3 duraklıdır.

¹⁵ Âşık tarzı şiirde kafiyeye/ayak konusunda bkz. (Günay 1986, Özarıslan 2001).

adlarının şiirlerinde ifadesini bulduğu görülmektedir.¹⁶ Onun şiirlerinde zikrettiği Beserek, Beyyurdu, Çamlıbel, Germeç Yaylası, Gül-dere, Karataş, Kırkız Dağı, Kızılırmak, Kurban Pınarı, Ilgaz Dağı, Mescit Köyü, Meydan Deresi, Mezarlı Boyu, Nalbant Yaylası, Sultan Sulağı, Şahinkayası, Şeme Dağı, Tecer Dağı, Üçoluk, gibi yerlerin arasında Erzurum'un Dumlu Dağı, Palandöken Dağı, Cennet Pınarı [Çeşmesi]; Adapazarı, Amasya, Ankara, Çorum, Erzincan, Hasanoğlan, İstanbul, İzmir, Konya, Sivas, Tokat gibi şehirlerin arasında Erzurum da vardır.

2. Âşık Veysel Türkiye şartlarında esasen şanslı sayılabilecek bir sanatkârdır. Türkiye sınırları içinde hakkında en fazla yayın yapılan âşıklar arasında muhtemelen ilk sıralarda gelmektedir. Bununla birlikte bu çalışmalara yakından bakıldığında çoğunun âşığı tanıtmak veya anlatmak yerine kendilerini tanıtmak ve Âşık Veysel'in şöhretinden faydalanmak maksadıyla yapıldıkları da görülmektedir. Bu çalışmalarda zımnen de olsa "kemmiyet/çokluk" ve "keyfiyet/yokluk" tezadı söz konusudur.
3. Âşık Veysel hakkında çalışma yapanların son bir kaç hariç gerektiği kadar titiz davranmadıkları görülmektedir. Âşık Veysel hakkında yapılan çalışmalar âşığın sanat gücü veya ruh dünyası yerine araştırmacıların politik düşünceleri veya inanç yönleri ön plana çıkmış görünmektedir. Âşık Veysel ile ilgili neşriyatın içinde ilmi esaslara dayalı olanların yanında popüler mahiyette ve birbirini kopya eder özellikte çalışmaların olduğu da söz konusudur. Son yıllarda Âşık Veysel'le ilgili çalışmalarda görülen yanlı yaklaşım giderek yerini daha objektif bakış açılarıyla kaleme alınan yayınlara terk etmektedir. Bu sevindiricidir.
4. Âşık Veysel'in şiiri akademik olarak tam anlamıyla işlenip çalışılmış değildir. Üniversitelerde yapılan birkaç tezde âşığın müzik yönü incelenmiş ancak onun edebî yönü ve derinliğinin ele alındığı bir akademik çalışma henüz ortaya konmamıştır. Her ne kadar bugünkü akademik vasatta Âşık Veysel'i inceleyecek donanımda bir araştırmacı bulmak zor görünse de umulur ki hal ehli, dil ehli bir sanatkâr mizaç sahibi bir ilim işçisi bir gün Âşık Veysel'i akademik olarak inceler, onun sanatı ve eserleri hakkında herhangi bir karanlık nokta kalmaksızın aydınlatarak bu güzide âşığın değerini bihakkın teslim eder.
5. Âşık Veysel'in kitaplara alınma hususunda ihmale uğramış başkaca şiirlerinin olması muhtemeldir. Bu mütevazı satırlar hem Âşık Veysel'in Erzurum ile rabitasını daha geniş kitlelere duyurmak hem ihmale uğramış bu iki şiirinin diğer şiirleri arasına girmesini sağlamak hem de gelecekte Âşık Veysel konusunda yapılacak bu türden çalışmalara minik bir ayak ve katkı olarak algılanırsa görevini yerine getirmiş olacaktır. Âşık Veysel'e ölümsüzlüğünün 50. yılında bir kez daha rahmetler olsun.

¹⁶ Âşık Veysel'in seyahat sebeplerinin "geleneğe bağlılık" ve "resmî ideoloji" olmak üzere iki yanı/yönü söz konusudur. Bu husus ayrıca bir araştırma konusudur.

Kaynaklar

- Alptekin, Ali Berat (2011), *Âşık Veysel*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslanoğlu, İbrahim (1964), *Âşık Veysel*, Sivas: Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü Halk Eğitimi Yayınları.
- Aslanoğlu, İbrahim (1967), *Âşık Veysel*, 2. Baskı, Sivas: Ata Yayınları.
- Ataş, Hayri (1998), *Âşık Veysel - Hayatı-Sanatı-Eserleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Atılcan, İhsan Coşkun [derl.] (1969), *Erzurum Üstüne Şiirler ve Seçme Yazılar*, Ankara: Vural Matbaası.
- Ayral, Alparslan (1986 [t.y.]), *Âşık Veysel*, Sivas: Dilek Ofset Tesisleri.
- Bâkiler, Yavuz Bülent (1986), *Âşık Veysel*, İstanbul: Tercüman Aile Kültür Kitaplığı Yayınları.
- Bâkiler, Yavuz Bülent (1989), *Âşık Veysel*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başaran, Uğur (2020), "Âşık Veysel ve Köy Enstitüleri", *Ihlamur*, 12, 89: 90-92.
- Bekki, Salahaddin (2021), *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel*, İstanbul: Muhit Yayıncılık.
- Binyazar, Adnan (t.y.), *Uzun İnce Bir Yolda Âşık Veysel*, İstanbul: Tel Yayınları.
- Binyazar, Adnan (2015), *Uzun İnce Bir Yolda Âşık Veysel*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Erdoğan, Yurdağül (2001), *Âşık Veysel'in Toprağından Esen Seher Yeli*, Sivas: Siskav Yayınları.
- Erol, Aydil (2007), *Âşık Veysel Şatıroğlu*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eyüboğlu, Cansever (2016), *Âşık Veysel Dostlar Beni Hatırlasın (Seçilmiş Şiirler)*, Antalya: Simge.
- Gökçe, Enver (1944), "Âşık Veysel'in Hayatı", *Âşık Veysel, Değişler*, Ankara: Ülkü, s. 86-93.
- Gözübüyük, Faik (1963), "Âşık Veysel Erzurum'da", *Erzurum*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Günay, Umay (1986), *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Günay, Umay (1993), "Âşık Veysel ve Âşık Tarzı Şiir Geleneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 1: 21-42.
- Işık, Caner (2019), *Gerçek Âşık Veysel*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İsimsiz (1952), *Âşık Veysel (Şatıroğlu)*, [b.y.y./Ankara]: Emek Basım Yayımevi.
- İsimsiz (1953), *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- İsimsiz (1956 [t.y.]), *Âşık Veysel*, 4. Basım, Ankara: Emek Basım Yayımevi.
- İsimsiz (1958), *Âşık Veysel Hayatı Sanatı Şiirleri*, İstanbul: Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- İsimsiz (1959), *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- İsimsiz (1965), *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- İsimsiz (1971), *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- İsimsiz (2001), *Dostlar Beni Hatırlasın – Âşık Veysel, Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kaya, Doğan (2004), *Âşık Veysel*, Sivas: Sivas Valiliği Yayınları.
- Kaya, Doğan (2011), *Âşık Veysel*, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, Doğan (2022), "Âşık Veysel ile Veysel'i Tanımak", *Âşık Veysel* [haz. S. Şenel], İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 16-32.
- Keskin, Kemal (1996), *Dostlar Beni Hatırlasın*, İstanbul: İmece.
- Köksal, Yaşar (1958), *Âşık Veysel Şatıroğlu*, İstanbul: Şevket Ünal Matbaası.
- Küçükakın, H. Ali (2011), *Âşık Veysel*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Makal, Tahir Kutsi (1969), *Âşık Veysel*, İstanbul: Tarla Yayınları.
- Makal, Tahir Kutsi (1973), *Âşık Veysel*, İstanbul: Ararat Yayımevi.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver (1981), *Ölümünün 8. Yılında Âşık Veysel*, Ankara: Ulucan Matbaası.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1970), *Âşık Veysel Dostlar Beni Hatırlasın*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1971), *Dostlar Beni Hatırlasın*, 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1972), *Âşık Veysel*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1984), *Âşık Veysel Dostlar Beni Hatırlasın*, 6. Baskı, İstanbul: Miyatro Yayınları.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1985), *Âşık Veysel Dostlar Beni Hatırlasın*, 8. Baskı, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Öz, Gülağ (1994), *Bütün Yönleriyle Âşık Veysel Yaşamı Sanatı Şiirleri*, Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Özarslan, Metin (2001), “Erzurum Âşıklık Geleneğinden İşletilen Ayaklar Üzerine”, *Türkbilig*, 2001/2: 97-109.
- Özarslan, Metin (2023), “Âşık Veysel, Erzurum ve Faik Hocam”, *Türk Edebiyatı*, 598: 24-26.
- Özdemir, Ahmet, (2010), *İki Kapılı Handa Âşık Veysel*, İstanbul: Sivas Platformu Yayınları.
- Özdemir, Ahmet (2013a), *İki Kapılı Handa Âşık Veysel*, 2. Baskı, İstanbul: Sivas Platformu Yayınları.
- Özdemir, Ahmet (2013b), *İki Kapılı Bir Handa Âşık Veysel*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü.
- Özen, Kutlu (1998), *Âşık Veysel, Selam Olsun Kucak Kucak*, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Özen, Kutlu (2018), *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: Sivas Platformu.
- Pehlivan, Battal (1984), *Âşık Veysel*, İstanbul: Deniz Kitap Yayınevi.
- Sakaoğlu, Saim (1996), “Doğu Anadolu’daki Mezalimin Âşık Edebiyatına Yansıması”, *Türk Kültürü*, XXXIV, 403: 681-682.
- Saraç, Tahsin (1965), *Âşık Veysel*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Subaşı, Muhsin İlyas (2013), *Toprağın Dili, Bir Âşık Veysel Monografisi*, İstanbul: Şiirvakti Yayınları.
- [Şatiroğlu], *Âşık Veysel* (1944), *Değişler*, Ankara: Ülkü.
- Şatiroğlu, *Âşık Veysel* (1949), *Sazımdan Sesler*, Ankara: Koşal Basımevi, Boşboğaz Matbaası
- Sefercioğlu, Nejat - Aydın Kuran (1983), *Âşık Veysel Bibliyografyası*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Topal, Soner (2014), *Âşık Veysel Şatiroğlu - Dostlar Beni Hatırlasın*, Ankara: Gece Kitaplığı,
- Turan, Metin (1994), *Âşık Veysel*, Ankara: Prospero Yayınları.
- Turanlıoğlu, Uluğ (1973), *Âşık Veysel Şatiroğlu*, İstanbul: Erenler Matbaası, Haşmet Matbaası.
- Uyguner, Muzaffer (1990), *Âşık Veysel*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yalçın, Özkan (1986), *Âşık Veysel*, Ankara: Kantekin Matbaası.
- Yalçın, Özkan (2000), *Âşık Veysel, Dramı-Sanatı-Şiirlerinden Seçmeler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yardımcı, Mehmet (2023), *Yaşamı Sanatı ve Şiirlerinin Tahlilleriyle Âşık Veysel*, Çorlu: Kul Himmet Sosyal Yardımlaşma Eğitim ve Kültür Derneği Yayınları.
- Yıldız, Âlim (2018), *Âşık Veysel*, İstanbul: Ketepe Kitap ve Dergi Yayıncılığı.
- Yılmaz, Niyazi (1996), *Âşık Veysel*, Ankara: Ocak Yayınları, Minpa Matbaası.
- Yorgancı, Orhan [haz.] (2013), *Âşık Veysel*, İstanbul: Anonim Yayıncılık.